Gazdaságpolitikai alternatívák – Románia felzárkózási esélyei – Mementó –

SOMAI JÓZSEF

A fenti átfogó címmel tartotta a Romániai Magyar Közgazdász Társaság (RMKT) sikeres XIV. Vándorgyűlését Székelyudvarhelyen ez év szeptember 23–25. között. Az európai uniós csatlakozás és a gazdasági felzárkózás kérdésköre természetszerűleg adódott a közgazdászok számára, hiszen az országos és európai uniós egyezségek, egyeztetések valóban közel hozták ezt a mondhatni nagyrészt gazdasági nemzetközi szövetkezést. Bizonyossá vált a gazdasági szakemberek, politikusok és mások számára, hogy a gazdasági lemaradás okozta gondok enyhítésére vagy az európai gazdasági szintek elérésére nincs más alternatíva a csatlakozáson kívül. Éppen ezért a gazdasági szakember-társadalom kötelezően rá kell hangolódjon erre a pályára. Az RMKT ilyen irányú felismerése nem késett, mert programjaiban már több éve szerephez jutott az európai uniós csatlakozás sokrétegű problematikája. Ennek a Fórum-számnak, mely e konferencián elhangzott, a magyar és román gazdasági szakemberek színvonalas előadásait jelenteti meg, bevezetőjében vázlatosan áttekintjük azt a módot, ahogyan az RMKT az utóbbi években kiemelten foglalkozott a felzárkózás és csatlakozás kérdéseivel, figyelembe véve azt a tényt, hogy közgazdászainknak igen fontos feladat, felelősség és szerep jut ezen a téren.

Már 1998-ban a félixfürdői Vándorgyűlésünk témája a „Gazdaság – és Eurórégiók" volt, amelyen a szakterület elismert előadói (Balázs Péter, Baráth Etele, Bodó Barna, Kolumbán Gábor stb.) gazdagították a közel 200, főleg fiatal közgazdász ismereteit. Tisztázásra kerültek olyan, regionalizmussal és regionalizációval kapcsolatos fogalmak, mint például a határokon átnyúló, szomszédos régiók közötti kapcsolatok, a regionális kapcsolatokból fakadó területfejlesztési eredmények és lehetőségek, a turizmus fejlesztésének lehetőségei és hatása a régiók gazdasági fellendítésére, a civil szervezetek növekvő szerepe a régiók gazdasági fejlesztésében, illetve a gazdaságfejlesztés környezetszennyező hatásának megakadályozása.

A 2002. szeptember 20–22. között Csíkszeredában szervezett XI. Közgazdász Vándorgyűlésünk témája *Az európai uniós csatlakozás – elvárások, kockázatok* volt, amelyen jeles román és magyar előadók (Balázs Péter, Leonárd Orbán, Birsan Maria, Halm Tamás, Horváth Gyula, Domokos Ernő) mutatták be a két ország helyzetét és az eddigi tapasztalatokat a felzárkózás és integráció tekintetében. A magyarországi előadók ismertették azokat a lépéseket, amelyeket meg kellett, illetve meg kell tenniük a csatlakozási szerződések végleges aláírásáig. Az akkori előrejelzések szerint a csatlakozási szerződés aláírása 2003 tavaszán vált lehetségessé és a csatlakozás 2004-ben, ami valójában meg is valósult, és így Románia közvetlen szomszédságába került az Európai Uniónak. A magyarországi előadóinktól megtudtuk, hogy még nagy menetelés előtt állunk, különösen hogyha az euró kötelező bevezetéséhez szükséges feladatcsomagot is figyelembe vesszük és a konvergencia szabályozásának teljesítését számon tarjuk akkor, amikor a konferencia idején csupán a küladósság feltételeit teljesítette Magyarország. Az előadók elemezték az Európai Unió regionális politikai követelményeit is az európai gazdasági térben megnyilatkozó különbségek mérséklődése érdekében, amelyek a csatlakozó államok versenyképességét igyekszenek egyensúlyozni, ugyanakkor nagyon fontosnak tartották azt is, hogy a közgazdász-társadalom is bekapcsolódjon a regionális politikába. A romániai előadók bemutatták az elvárásokat és kockázatokat, amelyek a tárgyalási folyamatban felvetődtek, vázolták azokat a fő lépéseket, tárgyalási fejezeteket, melyeken a román tárgyalóbizottságnak végig kell mennie a csatlakozási tárgyalások lezárásáig. Elmondták, hogy minden államnak, és így Romániának is három fő feltételt kell teljesítenie az Európai Unióhoz való csatlakozása előtt, mégpedig a jogállam intézményeinek a működését, a közösségi jogrendszerhez való alkalmazkodást és egy olyan piacgazdaság működését, amely a versenyben és az egységes piacon való helytállást (a vállalkozóknak a piaci feltételekhez való adaptálása, a munkaerő minősége és költsége, a humán tőke, a mezőgazdasági struktúrák versenyképessége, a kis- és középvállalkozások finanszírozása, befektetések szerkezete) biztosítja. Megtudtuk, hogy a felmérések szerint abban az időben Románia lakosságának több mint 80%-a támogatná az EU-s csatlakozást, fontosnak minősítve a tényt, hogy egy ország csatlakozik-e vagy sem az Unióhoz, a társadalomnak kell elfogadnia, és a közemberek meg kell ismerjék az EU-s csatlakozás előnyeit és hátrányait, az ezzel járó kockázatokat és követelményeket. A konferencia műhelymunkái keretében tárgyalásra került a munkaerő szabad áramlása, az EU-s bővítés hatásai a romániai munkaerőpiacra, a jogharmonizációra, illetve a román lej hosszú útjára az eurózóna felé.

A 2004-es év Vándorgyűlése Kolozsváron is Románia csatlakozásának kérdésével foglalkozott a *Modernizáció a gazdaságban – növekedési kilátások, felzárkózási esélyek* címmel. Az előadók több mint 300 közgazdász jelenlétében taglalták az olyan időszerű kérdéseket, mint rendszerváltás utáni gazdaságpolitikák pozitívumai és hiányosságai Romániában (Bokros Lajos), Románia gazdasági fejlődésének irányai és buktatói 1989 után (Constantin Popescu). Ismét napirendre került a Lisszaboni Folyamat tükrében a magyar vállalati versenyképesség (Török

Ádám) és ennek romániai vetületeként a munkatermelékenység mint a versenyképesség meghatározó tényezője (Milotai Anikó). A Vándorgyűlés műhelymunkái során ezen kívül még helyet kapott az európai uniós felzárkózás viszonylatában a romániai szolgáltatások és a munkatermelékenység a gazdaságban problémakörök is.

A XIV. Székelyudvarhelyi Vándorgyűlésünk is ez évben időszerű kulcskérdésként emelte napirendjére elsősorban a Románia csatlakozásával kapcsolatos aggályokat és lehetőségeket. Elismert szakmai tapasztalattal és kutatási eredményekkel rendelkező romániai és magyarországi előadók közvetítették ismereteiket a 200-nál több érdeklődő, zömével fiatal közgazdász számára a legfrissebb információk segítségével a magyarországi csatlakozási tapasztalatokról és a romániai helyzetről a csatlakozás küszöbén. Az elhangzott előadásokból ebben a számban közlünk hét kiválót, mely reményünk szerint hasznos forrás lehet közgazdászainknak és a gazdaság szereplőinek a bonyolult és igényes feltételrendszer teljesítésének folyamatában. Romániai előadóink (Silviu Cernea és Marcel Moldoveanu) a hazai csatlakozás kilátásairól, a feltételrendszer teljesítésének perspektíváiról, a romániai és közép-kelet-európai élettér fogadóképességéről és a csatlakozás gazdaságra és a társadalomra ható távlatairól értekeztek. Magyarországi előadóink most már a csatlakozás utáni tapasztalatok fényében élménydúsan, pozitívumokkal és aggályokkal tarkítva, a romániai felzárkózás és a térség együttműködésének előnyeit, az elvárásokat (Kádár Béla), a Lisszaboni Stratégia új irányváltását és hatását az európai versenyképes, a tudásalapú gazdaság kialakításának lehetőségét (Török Ádám) ismertették, új kihívások és lehetőségek fényében kerültek kihangsúlyozásra a jövő alternatívái és a meg- vagy nem megvalósítható szcenográfiák (Simai Mihály). A műhelymunkák során kiemelkedő előadásokat hallgathatott meg a számos résztvevő a transznacionális mikrorégiók közös kohéziós politikájának céljairól (Horváth Gyula) és a nemzeti fejlesztési tervek elkészítésének tapasztalatairól (Faragó László, Veress József).

Itt jegyezzük meg, hogy szaklapunk, a *Közgazdász Fórum* (Társaságunk lapja, ezután K. F.) jelen számunk mellett még két különszámot jelentetett meg az Európai Unióhoz kötődő integrációs és csatlakozási kérdésekről értekező tanulmányok összesítésére, a következők szerint: *Modernizáció a gazdaságban – növekedési kilátások, felzárkózási esélyek,* K. F. 2004, VII. évfolyam 6. szám; *A civil szféra esélyei az EU csatlakozás folyamatában* című Civil Fórum keretében sorra kerülő gazdasági szekció anyaga, *Összefogás a vidékfejlesztés érdekében az EU-s csatlakozás folyamatában,* K. F. 2004, VII. évfolyam 5. szám. Szintén a K. F. 1998-tól napjainkig, mondhatni folyamatosan, összesen 33 olyan tanulmányt tett közzé, amelyek a felzárkózás és integráció kérdését elemezték és a közgazdászainkat valamint a gazdaság iránt érdeklődőket vagy abban érdekelteket a szemléletváltásban és időszerű kérdések megismerésében közvetlenül hasznos információkhoz juttatta. (Említést teszünk a nem külön kiadásban megjelent jelentősebb tanulmányok forrásáról, amelyek az utóbbi években megjelentek a K. F.-ban: Balogh András: *Gazdasági jogok az Európai Unióban,* K. F. 2005/7; Árgyán József: *Agrár - környezetgazdálkodás és vidékfejlesztés az Európai Unióban és Magyarországon,* K.F. 2005/7-8; Somai József: *Az erdélyi magyar közösség gazdasági esélyei (csatlakozás előtt-után)*, K. F. 2005/7; Máté Zsolt: *Az Európai Monetáris Unió*, K. F. 2005/6; Lantos Tamás: *Veszélyezteti-e tájainkat az EU*, K. F. 2004/5; Lipovecz Iván: *A gazdasági szakírás esélyei, szerepe, helye, fontossága az EU felzárkózás idejében,* K. F. 2004/3; Pitti Zoltán: *Az EU jelenlegi tagállamainak versenyképessége és az újonnan felzárkózók esélyei,* K. F. 2003/8; Colțea Tibor: *Bérezés és versenyképesség Kelet-Európában az uniós integráció küszöbén,* K. F. 2003/8; Simon Sándor: *Legelterjedtebb szövetkezeti formák az Európai Unióban,* K. F. 2003/6; Szabó Gábor: *A „szövetkezeti identitás" és a holland mezőgazdasági szövetkezés,* K. F. 2003/3; Simon Sándor: *Átalakulásban az Európai Unió mezőgazdasági szövetkezetei,* K. F. 2003/3; Sükösd Attila: *A forint utóda az euró, Az euró több mint pénz*, K. F. 2002/2 és 2002/4; Kopátsy Sándor: *Az európai uniós csatlakozás kulturális feltételei,* K. F. 2002/1; Fakó Péter és Godra Gábor: *Románia az európai integráció útján,* K. F. 2001/2;).

Szintén a Társaságunk szerkesztésében jelent meg különkiadásban a *Gazdaság, Eurórégiók* című 130 oldalas kézikönyv is, amely az 1998-as félixfürdői vándorgyűlés előadásainak anyagát tartalmazza (amelyről már az előbbiekben szóltunk).

Az előzőekhez hasonló indíttatással az Erdélyi Magyar Civil Szervezetek Alapítvány által szervezett 2004-es és 2005-ös Civil Fórum gazdasági szekció ülésein Társaságunk, az RMGE vásárhelyi fiókjával közösen szervezett rendezvényen, elmélyültebben foglalkozott főleg a vidékfejlesztés kérdéskörében hasznosítható EU-s csatlakozási aggályokkal és elvárásokkal a civil világ és gazdaság összefüggésében.

A 2004-es Civil Fórum gazdasági szekcióján *Összefogás a vidékfejlesztés érdekében az EU-s csatlakozás folyamatában* címmel szerveztünk tanácskozást. Az EU-s csatlakozás, a vesztesek vagy nyertesek jövőképét vetítve elénk, nyilvánvalóan a nyertesek útjának keresésére terel minden reálisan gondolkodó szakembert. Talán a romániai (közvetlenebbül az erdélyi) vidék az, amelynek veszélyeztetettségének kérdése válik az elemzés tárgyává. Amennyiben a következő két-három évben az erdélyi magyarlakta területek gazdálkodása nem talál magára – ez sajnos rendkívül rövid időszak –, s nem alkalmaz olyan modelleket, amelyek által az európai versenygazdaságban képes lesz egyenlő partnerként megjeleníteni önmagát, a vidék exodusának elke-

rülhetetlen folyamata következik be. A visszaszerzett földjeink, egyházi vagyonaink, az újraéledt földtulajdonosi, erdei és legelői kisbirtokosságaink mind-mind csak holt keretet jelent az aktivizálható összefogás, tudásszerzési kapacitás növelése, a modernizációs lehetőségek kihasználása nélkül. Ma már olyan kényszer nehezedik a vidék iránt érzékeny szakemberek vállára, hogy a gyors gondolkodás, döntéshozás és cselekvés elmaradása esetén egyszerűen a vesztesek súlyos, visszafordíthatatlan gondjaival kell számolniuk. A felgyorsított tettek a perspektíva lehetőségét nyithatják meg a vidék előtt. A szakemberek és politikusok gyors összefogása és a saját tevékenységük keretében vállalt felelősségük tudatában prioritássá kell kinője magát a lakosság többségét képező vidék sorskérdése. A rendezvényen (amelynek előadásai a fent említett K. F. VII. évf. 5. számában megtalálhatók) napirendre kerültek az EU-hoz való csatlakozás folyamatában felmerülő kérdések: a falufejlesztés, az alternatív jövedelemszerzés, a szövetkezés, a szövetkezetek, a civil szervezetek szerepe a tárgyi és szellemi örökség védelme tekintetében, valamint az Európai Unió LEADER-program kezdeményezése és alkalmazása a vidékfejlesztésben.

A 2005-ös Civil Fórum gazdasági szekciója szintén a vidékfejlesztést befolyásoló európai uniós csatlakozási hatásokra összpontosított. Vitathatatlan tény, hogy az erdélyi magyar közösség megmaradásának ugyan kulcskérdése az identitásvédelem, amelynek keretében említjük az oktatást, művelődést, hagyományőrzést, azonban a szülőföldön maradás kérdése elsősorban gazdasági prioritás függvénye. A gazdasági prioritás kihívásai közé tartozik, különösen a felzárkózási időszakban, a versenyképesség. Az erdélyi magyar közösség gazdasági helyzete alig ismert, mert nincsenek felmérések, elemzések, az viszont ismert dolog, hogy a gazdasági szereplők a csatlakozáskor veszélyeknek vannak kitéve, viszont reális adatok hiányában nem ismerjük, hogy mekkora is ez a veszély. A kis- és középvállalkozások az adott veszélyhelyzetben, tőke és versenyképes technológia hiányában általában nagy veszélynek vannak kitéve, de ennél nagyobb veszélyeket rejt magában az aktuális világszínvonaltól messze elmaradt gazdasági állapot. A vidék, a falu az elmaradott gazdaságával képtelen az európai uniós felzárkózás feltételeinek eleget tenni. Gyors változás nélkül a falusi parcellás gazdálkodás pusztulásra van ítélve. Egyetlen kiút ebből az áldatlan helyzetből a társadalmi összefogás, a vidék mentalitásának megváltoztatása, szolidaritási szellem kialakítása, a falu vagyonosítása, tőkeerő összpontosítása, szövetkezetesítés. A gazdasági szekcióülés három előadása: *Gazdasági esélyek az erdélyi magyar közösség számára* (Somai József), *Agrár-környezetgazdálkodás és vidékfejlesztés az Európai Unióban* (Árgyán József) és *A civil szervezetek és vidékfejlesztés* (Csomós Attila) próbált választ adni a vidékre nehezedő gazdasági elmaradottság nyomásának és az EU-s csatlakozás teremtette, nehezen ellensúlyozható feltételek kialakításának kérdéseire.

Itt említjük meg, hogy a megelőző években, a Civil Fórum gazdasági szekciója programjának keretében, Társaságunk szervezésében is jelentős előadások hangzottak el különböző EU-s témákról, mint pl. *Az európai uniós csatlakozás kulturális feltételei* (2001, Kopátsy Sándor, K. F. 2002/1), vagy *A székelyföldi régió helye és szerepe az európai regionális fejlesztési rendszerben* (Hajdó Csaba, IV. Civil Fórum, 2002).

Ehhez a sorozathoz tartozik az a gazdasági fórum is, amelyet *Az EU házhoz jön – adópolitika és az euró bevezetésének esélyei* címmel szerveztek a kétéves rendezvénysorozat gazdái Kolozsváron ez év november 25-én főleg közgazdászok számára, s amelynek szakmai hátterét (az előadókat) Társaságunk biztosította. A gazdasági szakma jelen lévő elitje magas színvonalú előadásokat hallgathatott meg: *A magyar gazdaság helyzete az EU-s csatlakozás óta eltelt időszakban* (Gilyán György), *Adózási filozófiák és rendszerek az Európai Unióban és kihívások az új csatlakozó országokkal szemben* (Pitti Zoltán), *Az I. Nemzeti Fejlesztési Terv tapasztalatai és az euró bevezetésének esélyei* (Halm Tamás), *Az euró romániai bevezetésének esélyei és a felmerülő gazdaságpolitikai problémák* (Székely Imre), *A romániai adójog fejlődése és gyakorlata. Adójogi harmonizációs problémák* (Radu Bufan).

A Közgazdász Fórum jelenlegi számában közölt hét előadás megjelentetését azért tartjuk fontosnak, mert közgazdászaink az európai uniós felzárkózás folyamatában szakmájukból eredendően igen jelentős szerepet töltenek be. Ezek az előadások olyan információkat tartalmaznak, hogy a konferencián részt vevő kb. 250 gazdasági szakembere mellett a szélesebb körű közgazdász társadalom és a gazdaság iránt érdeklődő szakemberek is megismerhessék.

Szerintünk az erdélyi magyarság szellemi és vezető elitje még mindig nem fordult kellő komolysággal és súllyal az erdélyi magyar gazdasági szereplők megerősödésének és fennmaradásának kérdései felé. A magyar középosztály, iparosság, kisbirtokosság erőt vesztett, a hitel és más típusú takarékossági intézmények tönkrementek, nincs versenyképes technológiai színvonal, életképes termelői és értékesítési rendszer. Mindennek ellensúlyozására teljes társadalmi összefogásra van szükség. Ehhez elkerülhetetlen egy összességben és tájegységekben gondolkodó gazdasági szakembergárda szervezett kialakítása, amely képes erdélyi magyar tájegységekre lebontott gazdasági programot, programokat kidolgozni és egyeztetni az országos fejlesztési programokkal és azok beépítésével mind a román, mind a magyar fejlesztési tervekbe.

Szent meggyőződésünk, hogy Társaságunk és Közgazdász Fórumunk, ennek jelen száma is, ezt az utat mutatja.